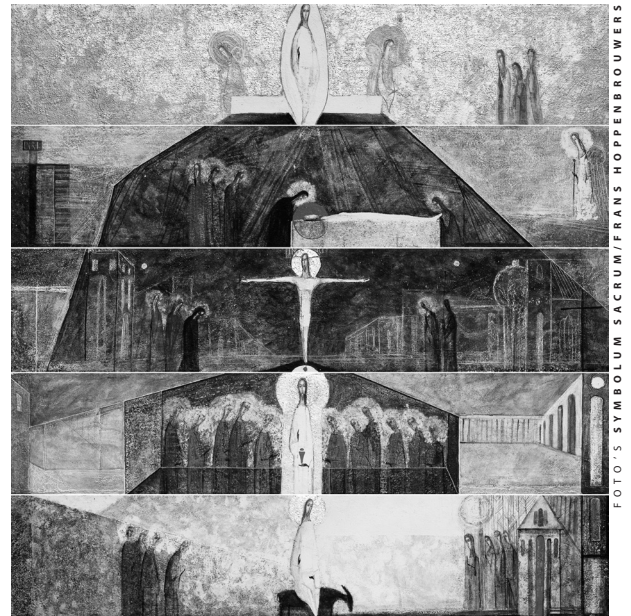

Moderne kunstenaars

Vernieuwende religieuze kunst tussen postcommunistische clichés

Links curator Marjana Kavinska van de Ngo 'Symbolum Sacrum' in Lviv met de draagsculptuur 'Martelaarengel' van Roeslan Tremba, midden 'De passie van Christus' van Natalka Satsik en rechts een suprematistische 'computerkruisiging' door Tremba

Op zoek naar echt goede en moderne kunst kan de liefhebber Oekraïne beter mijden, zo lijkt het. Standbeelden en sculpturen op pleinen en straten, kunstacademies, galeries en musea laten overduidelijk zien dat de socialistisch-realistische kunstopvatting uit de communistische tijd nog niet passé is. Anders is dat bij de stichting 'Symbolum Sacrum' voor religieuze kunst in Lviv.

Symbolum Sacrum ('Het heilige teken') is een belangrijke promotor van moderne kunst in westelijk Oekraïne. Deze stichting wil de alsmat uitgerekte draad doorknippen, die de kunstwereld nog steeds met haar communistische verleden verbindt.

Curator van *Symbolum Sacrum* is de 26-jarige Marjana Kavinska. Aan de Ivan Franko-universiteit in Lviv studeerde ze naast Duits en Engels ook internationale economie en schreef de scriptie *Het kapitaliseren van kunst*. Tijdens haar studie organiseerde Kavinska de tentoonstelling *De Nieuwe Oekraïense Icoon* (2005-2006). Ze gaf toen al blijk van haar onconventionele kunstvisie: 'Kunstenaars konden daar werk exposeren dat niet aan de traditionele voorschriften beantwoordde, maar de taal van de moderne wereld sprak om te spreken over God. En iedereen kent God

weer op een andere manier. De precieze kerkelijke achtergrond van de kunstenaars speelde geen rol en wie geen religieus thema aansneed, die deed gewoon mee.'

Hierna scherpte Kavinska haar ideeën verder aan en richtte *Symbolum Sacrum* op. Met deze stichting wilde ze 'sociaal kapitaal' omzetten in financieel kapitaal. Want om artistiek talent tot bloei te laten komen, zodat kunstenaars daarvan kunnen leven, hebben ze steun nodig. *Symbolum Sacrum* geeft die in de vorm van beurzen en vergoedingen voor de aanschaf van goed materiaal als verf, kwasten en canvas. Jaarlijks organiseert de stichting twee grote exposities en helpt kunstenaars hun werk in het buitenland te verkopen.

'Oekraïne ligt in artistiek opzicht nog steeds geïsoleerd van de rest van de wereld', concludeerde Kavinska in oktober 2009. 'En daaraan dragen ook de media sterk bij. Want wanneer de Oekraïense kunst veel internationale bijval vindt, zoals tijdens de laatste *Biënnale van Venetië*, wordt alleen dat groot in het nieuws gebracht. Wat verder nog interessant was, krijgt niemand te horen of te zien.'

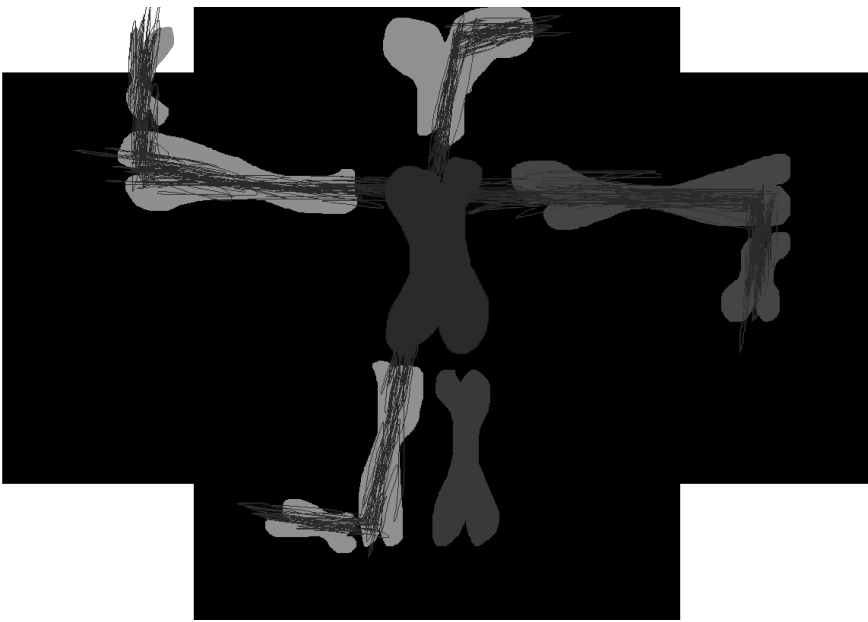
Knellende tradities

En zelfs wanneer echt moderne kunst in Oekraïne centraal staat, dan krijgt de liefhebber kunstwerken in een light-uitvoering voorgeschoteld. Dit is bijvoorbeeld

het geval in het drukbezochte *Pinchuk Art Center* in Kiev. 'Heel erg doorsnee moderne kunst', meent de curator van *Symbolum Sacrum*.

Dat juist de religieuze kunst een uitzondering op de Oekraïense regel vormt is verrassend. Deze kunstrichting is tenslotte dubbel belast met knellende tradities. Aan een kant staat het kunstonderwijs, dat weinig opheeft met creatieve vernieuwing. Daar leren de studenten vooral de kunstjes van hun communistische voorgangers te imiteren. Aan de andere kant wordt de vernieuwing in de religieuze kunst belemmerd door strenge kerkelijke voorschriften. Een rol daarbij speelt ook de nadruk op het 'nationale aspect' bij de grieks-katholieke en orthodoxe kerken: religieuze kunst moet op de een of andere manier 'Oekraïens' zijn.

Iconenschilderes Natalka Satsik (29) ging naar de universiteit om het iconenschilderen te leren, maar wilde daarbij nieuwe wegen inslaan. Over haar studie: 'Sommige studenten verlieten de opleiding, omdat ze hun creativiteit niet mochten botvieren. Anderen bleven en schilderden in het geheim "verboden kunst". Weer anderen volgden kritiekloos de instructies van hun docenten op en slaagden met vlag en wimpel. Zonder de steun van *Symbolum Sacrum* had ik maar heel moeilijk mijn weg kunnen vinden.' Dit wil trouwens niet

zeggen dat de extreem bescheiden kunstenaars nu zo tevreden is met haar eigen werk. 'Het lukt me niet om het echt goed te doen', licht Satsik haar kunst toe.

Belediging

Controverse omringt de moderne religieuze kunst van *Symbolum Sacrum*, vertelt Kavinska. 'Roeslan Tremba's *Anhelmoe-tsjenik* of *Martelaarengel* is wel het meest omstreden kunstwerk. De beschermengel die door zijn gevecht om het welzijn van de mensen zijn vleugels, handen en voeten, spraak en ogen heeft opgeofferd, roept de toeschouwer op om verantwoordelijkheid te nemen voor zijn wonden. Eind 2008 was deze draagsculptuur te zien in de Heilige Clemenskerk in Lviv samen met de collectie oude kerkelijke kunst van pater Sebastian Dmitroech.' (Zie *Oekraïne Magazine zomer 2007*.) 'Het was een hele shock voor de bezoekers. Ondanks protesten hield Dmitroech voet bij stuk, maar later wees een priester hem erop dat de engel een geslacht had. Toen heeft hij het beeld vlug achter de iconenwand verstopt.'

De *Martelaarengel* verhuisde in februari 2009 naar het Regionale Kunstmuseum van de provincie Ivano-Frankivsk. In de voormalige rooms-katholieke Maria-kerk met de graftombe van de Poolse graaf Andri Pototski, grondlegger van de stad Ivano-Frankivsk, kwam de sculptuur tus-

sen de engelen- en heiligenbeelden van Johann Georg Pinzel (†1781) te staan. Anderhalf jaar onderhandelen was eraan vooraf gegaan om de moderne engel en de laatbarokke Pinzels samen te brengen.

En toen het zover was, brak een schandaal uit. Kavinska met vrolijke spot: 'De museumdirectie weigerde de expositie te openen zolang de engel in het museum aanwezig was. Daarop stelde ik voor het beeld na de officiële opening weg te halen, maar de directie wilde van geen compromis weten. De *Martelaarengel* was "een belediging van Pinzel, Pototski, en God".'

Evenknie

In Oekraïne bevinden vooral de vernieuwende kunstenaars zich in een heel moeilijke situatie. Goed materiaal kost veel geld en de opbrengsten zijn gering. Nu onderzoekt *Symbolum Sacrum* de mogelijkheid van *sabbaticals* voor kunstenaars, zodat ze zich een jaar lang alleen op hun kunst kunnen richten. Ze kunnen dan in een appartement met familie en al aan het werk gaan.

Wat Marjana Kavinska betreft, gaan moderne kunst en religie heel goed samen, met Damien Hirst en Francis Bacon als de uitgesproken hoogtepunten. Nu is het wachten op hun Oekraïense evenknie.

Frans Hoppenbrouwers

Sneeuw

In Oekraïne sneeuwt het. We hebben een lange, koude winter van december tot maart. Het totale aantal sneeuwschuivers, dat ze in Kiev ter beschikking hebben, bedraagt 300. Ter vergelijking: in Moskou hebben ze er liefst 9000. Zout strooien helpt niet, als je niet meteen ook de sneeuw- en modderlaag verwijdert. Voor auto's was er wekenlang geen doorkomen aan, en het openbaar verkeer in de woonwijken, grotendeels afhankelijk van de *marsjroetka's* oftewel mini-bussen, raakte verlamd.

Op de trottoirs was het spiegelglad. Uw columnist maakte op de terugweg van de dokter een smak, waardoor hij een hersenschudding opliep. Anderen verging het nog kwalijker. Op dagen dat er van een lichte dooi sprake is, komt het grootste gevaar niet van beneden, maar van boven: enorme ijspegels aan de dakranden. Een *baboesjka*, die op een zondagmiddag met haar echtgenoot de gladheid trotseerde, kreeg zo'n vallende ijspegel op haar hoofd – met dodelijke afloop. Diezelfde dag werden er nog vier slachtoffers naar het ziekenhuis gebracht, die zo fortuinlijk waren de pegelslag te overleven.

Wie meende bij Kievs burgemeester Leonid Tsjernovjetski z'n beklag te kunnen doen, kon tot z'n verbazing uit de media vernemen dat Viktor Janoekovitsj, nog vóór hij als de nieuwe president van Oekraïne geïnstalleerd werd, de burgervader een speciale onderscheiding had toegekend – een geste, kennelijk bedoeld om hem moreel aan het toekomstig gezag te binden.

De 25e februari kwam alsmat naderbij: de dag dat televisiecamera's in vele landen op Kiev gericht zouden zijn vanwege de installatie van de nieuwe president! En dan zou de wereld zien wat een schone, welgeordende stad we hier hebben. Enkele dagen tevoren begon rondom de regeringsgebouwen de grote schoonmaak. Groot materieel werd ingezet om de sneeuwhoppen te verwijderen 'zover het televisieoog reikte'. Ja, zelfs een aantal daken werd schoongemaakt. Het resultaat hebt u ook vanuit Nederland kunnen bewonderen. Natuurlijk, de publieke diensten werken hier ter wille van de internationale beeldvorming. Laat het 'publiek' in de woonwijken z'n eigen problemen maar oplossen!

Klaus van der Grijp